

יבמות סג

משה שווערד

1. תוספות מסכת יבמות דף סג עמוד א

המלוה סלע לעני בשעת דחקו - מקשה ר"ת דבפ"ק דחגיגה (דף ה. ושם) אמר ומצאוהו צרות רבות ורעות זה הממציא מעות לעני בשעת דחקו ואומר ר"ת דהתם מיירי ששואל ממנו המושל מס וזקוק למכור ביתו או שדהו על כך וזה ממציא לו מעות ואם לא היה מוצא למכור היו מקילין מעלין והיינו צרות רבות שצריך למכור בזול ומפסיד הכל ומסיק עלה דהיינו דאמרי אינשי זוזא לעללא לא שכיח כלו' לקנות תבואה אין ממציאין לו מעות לתליאת שכיח כשדוחקין אותו למכור כמו תליוהו וזבין (ב"ב דף מז:): ורש"י פירש שם בענין אחר.

2. ערוך לגר מסכת יבמות דף סג עמוד א

בתוס' ד"ה המלוה סלע. מקשה ר"ת. אולי י"ל ביישוב קושיא זו דיש חלוק בין מלוה לממציא דודאי עיקר המצוה להלות לעני קודם שיבוא לידי דוחק כדכתיב כי ימוך אחיך עמך והחזקת בו וכמו שכתב רש"י בחגיגה (ה א) אלא דאם לא ידע בעניו עד הגיע לשעת דחק ואח"כ מלוה לו בזה ודאי יש לו שכר טוב וזה המלוה לעני אבל הממציא משמע שכבר ידע מקודם ולא השגיח עליו עד הגיע לעוני ביותר ואז המציא מעות לעני דהיינו שהניח לעני למצוא מעות וסיעתו אבל מקודם לא הניח את העני למצוא אותו שלא השגיח על בקשתו ובוזה יש לו עונש, ואפשר שזה כוונת התוס' בחגיגה (שם ד"ה זה) שכתבו שיש לחלק בין המלוה לממציא אבל המהרש"א במהדורא בתרא הכא לא כתב כן:

3. ספר כתב סופר על ויקרא פרק כה פסוק מז

ואיתא בש"ס יבמות [סג.] כל המלוה לעני בשעת דחקו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני, וצריך להבין לשון בשעת דחקו, פשיטא כל עני הוא בדוחקו. ונ"ל דהנה אמרו חז"ל [סוכה מט:]: אין הצדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, דכתיב זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד, כי שכר הצדקה יוכל להיות בבחינת הנותן או המקבל, בבחינת הנותן שנותן מה לעני ואינו מקצר עושרו, אינו מרגיש המעט שנתן, א"כ אין ראוי לו שכר גדול כ"כ, ואם בבחינת המקבל הנותן פרוטה לעני כאלו מקיים נפש אחת מישראל, ואצל עני בערכו פרוטה זו הרבה, ובדין שישולם לו שכר הרבה מאוד כפלי כפלים ממה שנתן. והנה ה' משלם לערך המקבל, ודמיון הנתינה כמי שזורע חטה אחת וצומח הרבה כפלי כפלים, כן נתינת הפרוטה, כי יבוא צמח שכרו יהיה הרבה יותר ממה שזרע. וז"ש זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד, לא תקצרו השכר בערך שנתתם, אלא בערך החסד שעשיתם עם העני שרב בעיניו. ואתי שפיר דאחז"ל אין הצדקה משתלמת אלא לפי החסד שבה, לא לפי הנותן שמיעט הונו, אלא בבחינת המקבל ורב חסד שעשה עמו:

והנה אף שד' משלם בבחינת המקבל מ"מ המצוה גדולה וחשובה יותר במי שנותן יותר מכדי יכולתו, בפרט בזמן שקשה פרנסתו ומ"מ אינו עוצם ידיו מלעשות טוב להחזיק יד עני ואביון, וחי אחיו עמו, הגם שעמו הוא בצרה והשעה דחוקה גם אליו, ואז ראוי שיהיה עזרו מעם ה' לרחם גם עליו ויושיע לו בכל עת. וזה כונת חז"ל, שמלוה לעני בשעת דחקו, שגם לו לעצמו דוחק ופרנסתו מצומצמת וצריך לרחמים מרובים, מ"מ אינו קופץ ידו ומלוה לעני שדחוק ביותר ממנו, עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני, שמה שיתפלל בעד עצמו שיורוח לו בדחקו, תפלתו נשמעת בזכות צדקה גדולה כזו, וק"ל:

4. רש"י מסכת יבמות דף סג עמוד א

כנגדו - חלוקה עליו וסותרת דבריו.

5. העמק דבר על בראשית פרק ב פסוק יח

אעשה לו עזר כנגדו. משום שהאדם אין טבע מינו באופן אחד. כי כל המדות וכל הברואים כלולים בו. וזה האדם טבעו נוטה לזה האופן. וזה האדם להיפך. ע"כ יש לעשות העזר שהיא האשה ראויה לכל אופן שיהא בהאיש. והיינו כנגדו איך שהוא נצרך לעזר תמידי לפי תכונתו. (וכיב"ז להלן ל"ג י"ב ואלכה לנגדך יע"ש) (זהו לפי פשוטו. והמדרש ידוע בפירש"י זכה עזר לא זכה כנגדו. אמנם גם לפי הדרש אינו כמשמעות שתהא נבראת כדי לצער. ואיך משמעו בלשון ה' עזר כנגדו. שיהא או עזר או כנגדו. אלא הכוונה שהניגוד יהא לעזר שהרי מי שהוא כעסני ורגזני אם אשתו תהא עוד מסייעתו לכך. אע"ג שבשעת הרוגז הוא נהנה מזה והיא לו לעזר. אבל אח"כ שסר הרוגז יש לו צער הרבה מזה שהוסיפה אשתו אש ועצים והרי היא כנגדו. משא"כ אם תהא מנגדתו מתחלה ותשכך כמתו ותפייס אותו האדם שהוא מרגיז עליו אע"ג שנראית באותה שעה שהיא מנגדתו. מ"מ היא העזר האמיתי שאין למעלה הימנו. וכן מי שטבעו ששמח ביותר וכדומה בכל המדות. וא"כ הפי' עזר כנגדו במה שתהיה מנגדתו תהי לעזר. וחז"ל הוסיפו שאם זכה נשאר העיקרו עזר היינו במה שהיא מנגדתו מתחלה. ואם

לא זכה נשאר העיקרי כנגדו במה שהיא עזר מתחלה והיא מסייעתו לכל רוח רעה שעוברת עליו. ואין לך כנגדו גדול מזה:

6. מהרש"א חידושי אגדות מסכת יבמות דף סג עמוד א

ומ"ש חטין כו' פשתן כו' זכר אלו ב' דברים לפי שהם עיקר חיי וצרכי נפש שכל עצמו של יעקב לא ביקש רק ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש והאשה היא עוזרתו בכך:

7. מהרש"א חידושי אגדות מסכת יבמות דף סג עמוד א

זאת הפעם וגו' מלמד שבא על כל בהמה כו' כתב החזקוני וצ"ל שנתעברו קודם שבא עליהן דאלת"ה הא מתעקרינן בביאת אדם עכ"ל ואין זה מספיק דהא משנתעברה בהמה אינה מקבלת זכר ואפילו זכר אדם כדמוכח פרק קמא דבכורות ואפשר לומר שנתעברו וילדו בו ביום קודם שבא עליהן דהא חוה נמי ילדה בו ביום כדאמר' פרק אד"מ ובעל הנצחון כתב שאין זה כמשמעו שבא עליהם בתשמיש שא"א כו' אלא לפי שלא היה לו זוג היה הפץ לחפש ולבדוק בכל המינים אם ימצא עוד מין א' בלא עזר וכיון שלא מצא לא נתקרה כו' עכ"ל ע"ש:

8. ספר ליקוטי אמרים - אות טז

וכל מיני חכמות שמחדישין חכמי אומות העולם הוא נמשך על ידי חכמת ישראל, כי כאשר אחד מישראל מחדש איזה דבר בחכמת התורה שהיא חכמת ה' יתברך חכמה זו מתפשטת בכל עלמין וגם בעולם הגשמי מתחדש כנגדה איזה דבר חכמה שבעניני עולם הזה הנמשך על ידי חכמה זו שנתחדשה בתורת ה' ועבודתו יתברך ויוכלו לקולטה חכמי אומות העולם שבאותו הדור ולחדשה ויחשוב הרואה שהם חידושה:

ושמעתי כי מסכים לדבריי אלו הוא מאמר ז"ל פרק הבא על יבמתו (יבמות ס"ג). אפילו ספינה הבאה מגליא לאספמיא אין מתברכת אלא בשביל ישראל ושכן הגיד אחד קדוש כי גם מיני ארוגות בגדים שונים המתחדשים מידי יום בא על ידי מה שמחדש איזה נפש מישראל איזה דבר בעבדות ה', וזה דבר מבורר אצלי ונתבאר אצלי בכמה מקומות ואין להאריך בו כאן, וגם ריבוי שבאומות העולם בא רק על ידי מעללי ישראל וכידוע דעל ידי זיווגים וכדומה נוצרים נשמות הגרים וכן על ידי מעללים רעים הוא יצירת נפשות העכו"ם, וסופן ליאבד כשיבוקש עוון ישראל ואיננו וישאר מהם רק מה שיהיה גרים גרורים ועבדים לישראל שהעבד הוא קנוי קנין עולם לרבו כמו בהמה ובעלי חיים ואין לו נפש בפני עצמו כלל:

9. רמב"ם הלכות דעות פרק ה הלכה יב

ואסור לו לאדם להפקיר או להקדיש כל נכסיו ויטריח על הבריות, ולא ימכור שדה ויקנה בית ולא בית ויקנה מטלטלין או יעשה סחורה בדמי ביתו, אבל מוכר הוא מטלטלין וקונה שדה, כללו של דבר ישים מגמתו להצליח נכסיו ולהחליף הכלה בקיים, ולא תהיה כוונתו ליהנות מעט לפי שעה או ליהנות מעט ויפסיד הרבה.

10. מהרש"א חידושי אגדות מסכת יבמות דף סג עמוד א

עתידים כל בעלי אומניות כו' ר"ל שיניחו אומנותן החשובים לעבוד עבודה הפחותה מכל בעה"ז דהיינו עבודת קרקע שכל עצמן לעתיד לא יבקשו רק עבודת קרקע לצורך דירתן ומזונתן כמ"ש התוס' ואמר שאין לך אומנות פחותה בעוה"ז מעבודת קרקע שנאמר וירדו דלפי ענינו הוא היפך דמיבשה לים נאמר יורדי הים באניות וגו' אבל כתב כאן וירדו מים ליבשה ע"ש הירידה מאומנותן החשובה לפחותה דהיינו עבודת קרקע ועד"ז יש לפרש מ"ש פ"ק דסוטה וימררו את חיהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה בתחלה בחומר ובלבנים ולבסוף בכל עבודה בשדה כוונתם בזה כמ"ש שהוסיפו בזיון בעבודתם יותר מאומנות חומר ובלבנים דהיינו בעבודת קרקע בשדה שהיא העבודה הפחותה מכל אומניות וק"ל:

11. מהרש"א חידושי אגדות מסכת יבמות דף סג עמוד א

הפוכי בעסקי טב מינה כו' מאה זוזי בעסקא כו' לכאורה הם סותרים מ"ש בתר הכי במעלות מי שיש לו קרקע זרע ולא תזבין כו' קפוזן זבין ארעא כו' אבל הוא מיושב לפי דברי התוס' דהכא מיירי באדם שעיקר אומנותו בקרקע ולכן נסמכו אלו המאמרים לכאן וק"ל:

12. בית הבחירה למאירי מסכת יבמות דף סג עמוד א

ולעולם לא יחזר בנשואיו אחר גדולה הימנו שמה מתוך מעלתה עליו אף היא משתררת עליו וכל שכן שאינה נשמעת לו בתקוני ביתה והוא שאמרו חות חד דרגא ונסיב איתתא

13. ספר בניהו בן יהוידע על יבמות דף סג/א

באופן אחר נ"ל בס"ד, נחות דרגא ונסיב אתתא, כי ידוע דאומרים שיר למעלות אשא עיני אל ההרים [תהלים קכ"א] בחופה של חתן וכלה, מפני כי במזמור זה יש ששה לשונות של שמירה, כנגד חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד, שהחתן והכלה

צריך להם שמירה ביותר, בשש קצוות שלהם מעלה ומטה וארבע רוחות, וידוע מ"ש במשנה דמידות פ"ב, חמשה עשר מעלות שיש בעזרה הם כנגד חמשה עשרה שיר המעלות שבתהלים, ונמצא מזמור אשא עיני אל ההרים כנגד מעלה שניה שבט"ו מעלות זיורדים שם מעלה אחת דוקא, וזהו שאמרו נחות דרגא רמז למזמור אשא עיני אל ההרים שיורדים בו דרגא אחת, נסיב אתתא בזה המזמור שאז אתה צריך לשמירה ע"י מזמור זה.

14. שערים מצויינים בהלכה

נחית דרגא נסיב אתתא. פרש"י לא תקח אשה חשוכה ממך שמא לא תתקבל עליה. פ"י כי האשה רוצה להסתכל על הבעל מלמטה למעלה, והוא היושב בראש, ואם האשה גדולה בשכל וכמדות מן האיש, אין שלום בבית, שהיא תביט עליו מלמעלה למטה, ואיזא בגמ' קידושין (ז.) דבאדם חשוב יש לה הנאה שהוא מקבל המתנה ממנה, ועי"כ גמרה ומקניא ליה נפשה, פ"י שהיא מסרה נפשה ורצונה לו, עי' ברש"י (חיי שרה כג-ח) עה"כ "אם יש את נפשכם", פ"י רצונכם.

15. ספר חדושי אגדות חלק ראשון עמוד קלז - מסכת יבמות

(שם). א"ר אלעזר בר אבינא אין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל וכו':

אין פורענות וכו'. כי אין לומר שהש"י מביא פורעניות על האומות בשביל חטא שלהם, זה אינו כי הש"י לא בא ממנו רק הטוב, וכל הדברים הבאים מן הש"י הם טובים ולא רעים, ואם אתה אומר שהפורענות בא לעולם בשביל לאבד האומות הרי היה זה רע ואין בא מן הש"י רק הטוב, ואם הפורענות בא להתזירם למוטב, דבר זה לא שייך באומות שהם מקולקלים בעצמם כמו שמבואר בדברי חכמים (תנחומא יתרו) שהאומות כל זמן שבא עליהם פורענות הם יותר רעים ומקולקלים ביותר שנאמר והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלקיו, וכך אמרו במדרש מן המצר קראתי י-ה ישראל כל זמן שיסורין באים עליהם הם קוראים אל י"י אבל האומות אינם כך רק אם יסורין באים עליהם הם מחרפין ומגדפין, וא"כ למה בא הפורענות, אלא הכל בשביל שישראל ילמדו מוסר ויתזרו למוטב. ומפני כך כל שבא מן הש"י הוא טוב אף הפורענות, וכמו שאמר

16. ערוך לגר מסכת יבמות דף סג עמוד א

בגמרא נפק דק ואשכח ומוצא אני מר ממות. הא דקרי לאשה מר ממות י"ל ע"פ מה דאמרינן (עירובין מא:) דמי שיש לו אשה רעה אינו רואה פני גיהנם והרי המות ע"כ אינו מציל מגיהנם דאל"כ ליכא גהינם לעולם א"כ האשה מר ממות:

17. בית הבחירה למאירי מסכת יבמות דף סג עמוד א

ואע"פ שאמרו לקמן ס"ה ב' מותר לשנות בדברי שלום דוקא בדבר שאם אינו משנה נפיק מינה חורבא אבל זו אני יודע לעבור על פשעה ואיני מקפיד ומוטב תעמוד היא במרדה משתרגיל אתה עצמך לדבר שקרים הא למדת שהיה סובל לה ממניח מקום לשלום ...

18. בית הבחירה למאירי מסכת יבמות דף סג עמוד א

לעולם יזהר אדם בנשואיו לבדוק אחר האשה במדותיה אם היא קפדנית ורגזנית אם נוחה ושלמנית שאין לך דבר מר בעולם יותר מאשה רעה דרך צחות אמרו רב כי הוה מיפטר מיניה דר' חייא אמר ליה רחמנא ליצלך ממידי דקשי ממותא אמר ליה ומי איכא מידי דקשי ממותא דק ואשכח ומוצא אני מר ממות את האשה ומכל מקום מי שנפלה לגורלו יסבלנה כפי היכולת ויניח מקום לשלום אמרו על רב שהיתה אשתו רעה ורגילה לצערו ...

19. שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן צח

ונראה לומר דהכוונה של אפילו מזבח מוריד עליו דמעות, דמשמע שיש בזה רבותא מדמעות של אחרים שמורידים על כך, דהוא זה, מפני שהמזבח רגיל בדרך כלל לדמעות כי רבים המה שמורידים דמעות על ידו בבואם שמה ובשעת הקרבת קרבנותיהם עליו כדי שיעלו לרצון לפני ד', ואפ"ה גם המזבח מתרגש ביותר מהצער של אשת - נעורים שבעלה בוגד בה ומגרשה ואיננו יכול להתאפק כבר ומוריד ג"כ דמעות על כך. גם הנביא כשמרעים קולו ומתריע על כך הוא כוללו עם הרעמת קולו על ובעל בת אל נכר וצועק בגדה יהודה וגו' וממשיך וכותב וזאת שנית תעשו וגו' היא הבגידה באשת הנעורים ...

ושמחתי למצוא אסמכתא לפירושי הנ"ל בשו"ת תשב"ץ ח"ד בהטור הראשון סי' נ"ד שכתוב שם בזה"ל: וטעמא דמדבחה קא בכי ואית ליה צערא משום דרחמנא שוייה למדבחה למיפק מיניה לעלמא שלמא ובסומא וקיומאי, והאי גברא דעבד קרבא עם אינתתיה ואחריביה לביתיה עביד למדבחה מילתא דהיא פליגא אדידיה ודלא כרעותיה, ולפום הא בכי ואוריד דמעתיא עיי"ש, הרי פירושא בדומה לפירושינו אשר הסמכנו וביססנו אותו עפ"י המכילתא.

(ה) עוד יש לדקדק על הלשון של מוריד עליו דמעות, שהמשמעות הפשוטה היא שהמזבח מוריד דמעות על צרתו הוא, דהיינו של הבעל בעצמו, אם לא שנפרש דהכוונה של עליו היינו בגינו.

והיה נראה לי לפרש שבאמת הכוונה עליו ממש ועפ"י דברי הגמ' ביבמות דף ס"ג ע"ב דאיתא: אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנאמר יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריד, ועוד איתא בסנהדרין ד' כ"ב ע"א, לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים שנא' ואשת נעורים כי תמאס, ואם כן לפי זה יש לפרש שהמזבח מוריד באמת דמעות גם עליו על שהוא איש בער ולא ידע שע"י שמגרש את אשתו הראשונה הוא גורם חורבן גם לעצמו ומחריב שמחת חיינו עם אשת נעוריו גלל פתויי יצרו המעבירו על דעתו ולא ידע כי חסר יבואנו עיי"כ, ...

20. ספר נתיבות עולם ב - נתיב הענוה - פרק ו

וכבר בארנו דבר זה על פי המדרש שאמרו (ירוש' ביכורים פ"ג, ה"ג) שלשה מחולין להן עונותיהן הנושא אשה ונשיא וגר שנתגייר וכל אלו מפני שנהפכו לאיש אחר ואינם הראשונים, כי הגר שנתגייר הוא כמו קטן שנולד לגמרי, והנושא אשה מתחלה לא היה אדם כלל כמו שאמרו ז"ל (יבמות ס"ג, א') כל אדם שאין לו אשה אינו אדם והרי נהפך להיות אדם, ומאחר שנהפך לאדם מה שלא היה נחשב קודם לכך הש"י מוחל לו עונותיו הראשונים, ונשיא שעלה לגדולה מפני כי הנשיא נעשה לאיש אחר לגמרי כאשר נעשה נשיא.

21. שערם מצויינים בהלכה

✓ מצא אשה מצא טוב, מוצא דכתיב ומוצא אני מר ממות. פ"י בערוך לנר דלשון מצא הוא לשון עבר, ולשון מוצא הוא לשון הווה, ואשה טובה אינה שכיח כדכתיב (קהלת ז-כח) "ואשה בכל אלה לא מצאתי", ואם הזדמן אשה טובה, זהו כבר עבר, אבל אשה רעה מזדמן בכל עת ובכל שעה, ולכן כתיב לשון הווה. ונראה לי לפרש, דאם הוא מאמין וסומך על הקב"ה שהכריזו הזיווג משמים, והיא כמו מציאה לו שמצאה, אז טוב לו, וזהו מצא אשה מצא טוב, אבל אם הרבה יעברו על פניו והוא מבקש ומתפשח וחושב שהוא יבורר והוא מוציא אותה מביניהם או "ומוצא אני מר ממות את האשה".

22. ספר חדושי אגדות חלק ראשון עמוד קלט - מסכת יבמות

ויש לפרש ג"כ, כי האדם אם הוא מוצא את האשה עתה ואין זאת האשה שהיא נגזרת לו קודם היצירה ארבעים יום, רק מוצא אותה עתה כי אשתו שהיא נגזרת לו מן השמים (הקדומה) [הקדים] אותה אחר דבר זה מר ממות, אבל מצא משמע שכבר קודם שבא לעולם מצא את האשה וזה מצא טוב ופ"י ראשון עיקר:

23. ספר בניהו בן יהוידע על יבמות דף סג/א

שם מצא או מוצא. נ"ל בס"ד, הנה נודע מ"ש רבינו האר"י ז"ל שהנשמות מזדווגים בעולם הנשמות הזכר עם הנקבה, ואח"כ יבואו לעולם הזה, ויהיו תחלה בגופים נפרדים ורחוקים זה מזה, וכשיגיע זמן הנשואין יפק רצון מאת ה' וישאו זה את זה כבראשונה, אך יש אדם שהוא בא לעולם הזה ואינו לוקח בת זוגו, אלא חוטף אשה משל אחרים, ויש בזה סיבות המסבכות דבר זה כנזכר בדברי קדשו, וידוע כי האדם יכיר אם לקח בת זוגו או לאו, שאם רואה אהבתו נמשכת אחרי אשתו יותר ממה שהיא נמשכת אליו, ידע שאין זו בת זוגו, יען כי בת זוגו צריך שתהיה היא נמשכת אליו יותר. ובזה יובן השאלה, מצא, פירוש אם יש לך איזה סימן שידעת בו שהיא בת זוגך, שכבר מצא אותה קודם זה בעולם הנשמות, או אם רק עתה הוא מוצא אותה, שאין זו בת זוגו, ורק לעת עתה חטף אותה משל אחרים, כי יש כמה סימנים עוד חוץ מן האמור, כדי להכיר דבר זה:

24. שו"ת חתם סופר חלק ה - השמטות סימן רג

... והנה ביבמות ס"ג ע"ב אמר רבא אשה רעה מצוה לגרשה שנא' גרש לך ויצא מדון ומפורש שם לעיל מני' היכי דמי אשה רעה מקשטא לי' תכא ומהדר' לי' גבה ופסק כן הרמב"ם פ"י מה' גירושין' ובש"ע ס"י קי"ט ויש לעיין קצת הא רב קרי אדביתהי מוצא אני מר ממות את האשה וכן רב חייא וכן רב יהודה יעויל' שם ואיך עברו על אותה המצוה לגרשה ואם נימא שהם לא הגיעו עדיין לאותו השיעור אע"ג דהוה מר ממות א"כ נפל פיתא בבירא ומי כהחכם לשער דבר זה ונ"ל עכ"פ הני גושי הוה צדקניו' במילי אותרן כדאמרי' התם דיי שמגדלת בנינו ומצילות אותנו מן החטא וא"כ טוב לגבר כי יסבול קצת מאשתו לפי שעה נגד מה שהנאתה מרובה במעשים הטובים ורבא מיירי מאשה רעה במדותי' וגם בשארי דברי' לא נמצא בה דבר טוב אעפ"י שאין מצוה לגרשה משום אותן הדברים מ"מ איכא מצוה שהיא רעה בדעותי' כנ"ל:

25. ספר חדושי אגדות חלק ראשון עמוד קלד - מסכת יבמות

ואמר בלא (טובה) תורה שהרי התורה נקראת אשה, שנאמר (קהלת ט') ראה חיים עם האשה ומפניכך כאשר יש לו אשה נמשך אחר זה התורה שדומה כאשה. ועוד [כי על ידי האשה האדם הוא בהשלמה כמו שאמר בסמוך כל שאין לו אשה אינו אדם והוא חסר ואין הצורה שהוא השלמות האדם ראויה למי שהוא חסר, ולכן כאשר אין לו אשה והוא חסר אין לו התורה שהיא משלמת האדם לגמרי.

26. ספר בניהו בן יהוידע על יבמות דף סג/א

שם אשה טובה מתנה טובה לבעלה. נ"ל בס"ד על פי מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים, כי יזדמן לפעמים שהאשה נשלם תיקון שלה, ואינה צריכה להתגלגל עוד בשביל עצמה, ורק בעלה עדיין לא נשלם וצריך הוא לגלגול, ובשביל טובתו שיהיה לו עזר מאשתו מחזיר הקב"ה גם נפש אשתו בגלגול כדי שיזדווג לה ויהיה לו עזר ממנה ועל זה נאמר [שמות כ"א ג'] אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו, עד כאן דבריו יע"ש. וז"ש אשה טובה רוצה לומר שנשלם תיקון שלה והנה היא טובה לגמרי, שאינה צריכה לגלגול, עם כל זה תנתן מן השמים מתנה טובה לבעלה, שתחזור בגלגול אצל בעלה בסוג מתנה, כי היא מצידה אינה צריכה כלל, וביאתה לעולם הזה היא בסוג מתנה טובה לבעלה:

27. ספר בניהו בן יהוידע על יבמות דף סג/א

שם מה אעשה נפשי חשקה בתורה. הדבר יפלא איך סלקא דעתיה לומר כן, דלפי דעתו יבטל מכל מצוות עשה בשביל לעסוק בתורה. ונ"ל בס"ד הכונה כי התורה נקראת תושיה, דמתשת כוחו של אדם, דמחלשת החומר, ויש שהם אדוקים בה כל כך, עד שבטל מהם כח התאוה של החומר לגמרי שאם יבאו לבעול אין יכולים, והוא כך היה לו, ואם כן מה תועלת לישא אשה ואינו יכול לקיים פריה ורביה, מאחר דבטל כח התאוה לגמרי, לזה אמר מה אעשה תרופה ותקנה לעצמי, אחר שנפשי חשקה בתורה, ובטל ממני על ידי כך כח התאוה. והנה רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים הקדמה ל"ד, פירש כוחו של בן עזאי, שהיה בורא נפשות גרים ע"י עסק התורה ע"ש. ובזה ניחא דקדוק הנז"ל, שלא הקשו לו מן מצות עשה של פריה ורביה הכתובה בתורה, שהם יודעים שהוא מקיים מצות פריה ורביה בנשמות הנזכרות, ורק הקשו לו מן הדרשה שלו, דאמר שופך דמים וממעט הדמות, והשיב נפשי חשקה בתורה והיא שומרת אותי מקרי וכיוצא, ואם כן אין אני שופך דמים, ומשום ממעט הדמות נמי ליכא, דאפשר להתקיים על ידי אחרים:

28. ספר השל"ה הקדוש - הגהות לספר במדבר דברים - כי תצא, הבא

ואם תקשה אם כן איך עלה על דעת בן עזאי שלא לקח אשה (יבמות סג. הנה מצאתי בזה דברים נעימים מה שכתב המקובל מהר"ש אלקוויץ הלוי (שרש ישי עז, ולרוב חביבותם אעתיק עד גמירא. זה לשונו, אמנם אומר בן עזאי מה אעשה שנפשי חשקה בתורה, הוא דבר נפלא צריך שתתבונן בו, והוא סוד גדול לא תמצאהו כי אם במעמקי הים הגדול כו' הזוהר ובפרט בספר התיקונים. והדבר כי זה שאמרנו שמי שהולך בלא בנים אין לו תקנה, צריך שתדע שזה יהיה כאשר בא להוליד ולא הוליד. כי אם הוא בא לעולם הזה לקיים מצוה אחרת שחסר לו מקודם, או לקבל כרת או עונש אחר, וכל שכן אם בא להתחסד עם בני דורו, אלה לא יצטרכו לבנים, ולא יענשו אם לא הולידום. ואם הולידום, לא להם יהיה הזרע. ואין זה בכלל הא דאמרינן בבמה מדליקין (לב, בעון נדרים אשתו של אדם מתה, ובנים של אדם מתים כשהם קטנים, ואין זו אשתו ואין אלו בניו. אבל האשה הזאת היא ממי שלא זכה לבנות ואלו בניו, ועל כיוצא בזה נאמר, מצינו צדיקים במיתתן מולידים, כי כבר מתו בפעם אחרת, ועליהם אמר שלמה בחכמתו (קהלת ד, ב), ושבח אני את המתים שכבר מתו. ועתה לא באו כי אם לקיום מצוה כאמור, או לקבל עונש, ועליהם נאמר (קהלת ח, י), ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו, כי אחרי שנקברו עוד שבו אל העולם הזה. וישתכחו בעיר אשר כן עשו, אינם זוכרים מה שעבר עליהם בשכבר, ואינם נותנים לב לשוב אל ה'. מה שאין כן בצדיקים, כי כבואם הנה נפשם זוכרת אשר היה כבר לעולמים, והנה היא עולה במעלות בית א-ל. ועל זה תראה הצדיקים מי שיש להם נטיה למצוה ממצוה אחרת, כרבי פנחס בן יאיר בפדיון שבויים (חולין ז, א), כי נפשם זורשת הטוב להם ומה שהיא צריכה, כי על כן באה לעולם הזה. ואלה בהולידם, אינם בניהם, ולא ילקו בעונם. כי על כן אמרו אשתו ובניו, אשתו דיקא בניו דיקא. וגם אלה לא ירשו עטרת אביהם כבני משה רבינו ע"ה, והוא מבואר כאשר תזכור מה שהקדמנו:

29. ערוך השולחן אבן העזר סימן א סעיף יד

אמרו חז"ל על בן עזאי שלא נשא אשה ושאלו אותו ואמר מה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים [יבמות ס"ג ב] ולכן כתבו הרמב"ם והטור והש"ע דמי שחשקה נפשו בתורה תמיד כבן עזאי ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו עכ"ל ואף שאפשר לו לישא אשה ולא יהיה לו טירחא משום מזונות [ב"ש] אם הוא כבן עזאי שאין ביכולתו לפרוש מן התורה כלל וכלל אמנם פשיטא שמדריגה כזו אינו מצוי כלל וכלל וגם בזמן חכמי הש"ס היה בן עזאי אחד ואין שני לו והרי"ף לא הביא זה כלל ואמרינן בירושלמי [פ"ג דשבת] שמפסיקין ת"ת לעשות סוכה ולולב וכל המצות וכל הלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא ותניא בתורת כהנים אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם הלמד לעשות לא הלמד שלא לעשות שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא ובן עזאי גופה הלא קידש את בת ר"ע [כתובות ס"ג א] ולחד אוקימתא בגמ' [סוטה ד ב] נסיב ופירש ובהכרח לומר שלא היה ביכולתו לפרוש מן התורה כלל וכלל ואפשר היתה סכנות נפשות אם היה פורש מן התורה [נ"ל]:

30. גליוני הש"ס

שם ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה, נ"ב י"ל שקיים בלימוד תורתו מפני מצות פ"ו ושבת שהלכות שנחדשו ע"י לימוד תורתו כהולדות בניס היו לו ע' ברכות מ"ז ב' שנים ושבת מטרפין ושבת נברא הוא אלא אימא שני ת"ח המחדרין זה אפ זה בהלכה מטרפין וזתום' הרא"ש שם שני ת"ח המחדרין זה אה זה בהלכה בתוך הסעודה מטרפין שהלכה חשובה כשלישי עכ"ל אלא דהלכה המפילדת מאת הת"ח כהולדת נברא חשבינן לה ודע דיש לספק בהא דמצות יבוס קודמת למצות חליצה היכא דהיבוס הוא נברא רבה כבן עזאי או יכול לפסוק פלוגא ממצות יבוס שלא לייבס רק לחטין מפאת הסעודה דנפשי חשקה בתורה ולפמ"ש דכוונת טענה זאת דהולדת הלכות כהולדת נברי חשיבא א"כ בייבוס לא שייך זה דהלכות המחדשות ממנו כרי לא מתייחסות לחת וליכא הקמת שם המס רק בבנים שיליד מאשתו היבמה וכתיבן ומלאתי בשו"ת מהר"י מינץ סי' י' שאחרי שכ' דמצות יבוס גדולה יותר ממצות פ"ו כ' ח"ל והסברא עתנת משום דפ"ו יש לה היסור אם לא מצא אשה שרואה להנשא לו או שתורתו אומנתו כבן עזאי אבל ביבוס מייבס אותה בעל כרחו וכן אפי' מי שתורתו אומנתו שהרי היא זקוקתו ומן השמים הקטו לו עכ"ל וחתני כמוהר"ר מנחם מענדיל שליט"א העירני דטענת בן עזאי הרי הית' רק איפשי לעולם שיתקיים ע"י אחרים חס לא שייך בייבוס ונכונה אמר ואולם לפי"ז עכ"פ צ"ע עוד אח קטן ממנו או לענין מצות הגדול לייבוס שוב שפיר ראו להועיל טענת נפשי חשקה כו':